

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมของ ผู้สูงอายุโดยองค์กรเครือข่าย¹

THE SUPPORTING PARTICIPATION MODEL OF THE ELDERLY SOCIAL ADAPTATION BY THE NETWORK ORGANIZATION

ผศ.ดร. อุบลวรรณ ภวากานันท์,
ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Assistant Prof. Ubolwanna Pavakanan, Ph.D.
Department of Sociology and Anthropology Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

E-mail: ubolwanna@gmail.com

ภก.ดร. ศรีณย์ กอสนาน
กลุ่มวิชาเภสัชกรรมสังคมและการบริหาร, คณะเภสัชศาสตร์
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
Sarun Gorsanan, Ph.D. (Pham.)

²Social and Administrative Pharmacy, Faculty of Pharmaceutical Sciences,
Huachiew Chalermprakiet University
E-mail: sarun103@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุ 2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมกับผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 28 คน คือ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครู ผู้ปกครอง/ญาติ องค์กรเครือข่าย หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนผู้สูงอายุเขตชุมชนเทศบาลเมืองบางคูรัด อำเภอบางบัวทอง จ.นนทบุรี และเขตชุมชนชนบทเทศบาลตำบลหนองหญ้า อำเภอบางบัวทอง จ.นนทบุรี

¹ งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรม จากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2565

วิหารแดง จ.สระบุรี การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ปลายเปิด ผลการวิจัย พบว่า 1. กระบวนการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุนั้นเป็นไปตามลักษณะของการปรับตัวทางสังคมใน 6 ด้านคือ 1) ด้านมาตรฐานทางสังคม 2) ด้านทักษะทางสังคม 3) ด้านแนวโน้มพฤติกรรมต่อต้านสังคม 4) ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว 5) ด้านความสัมพันธ์ในสถาบันการศึกษา/ ชมรม/กลุ่มสังคม และ 6) ด้านความสัมพันธ์ในชุมชนที่อยู่อาศัย 2. รูปแบบของการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุขององค์กรเครือข่ายนี้มี 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ 3) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล 4) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์หรือรับผลประโยชน์ หน้าที่หลักขององค์กรจะถูกนำมาเป็นนโยบายและยุทธศาสตร์สำคัญในการปฏิบัติและสนับสนุนกิจกรรมของผู้สูงอายุ ซึ่งยังคงเป็นไปตามรูปแบบของทางราชการ เช่น การทำประชาคมหมู่บ้าน การวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน/สังคม ซึ่งส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมในภาคประชาชนจะอยู่ในขั้นที่ 1 คือร่วมวางแผน ส่วนขั้นต่อไปคือ การดำเนินการ การติดตามตรวจสอบ จะเป็นบทบาทหน้าที่ของทางราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้สูงอายุจะเข้ามามีบทบาทอีกครั้งก็คือการร่วมรับผลประโยชน์

คำสำคัญ: องค์กรเครือข่าย การปรับตัวทางสังคม ผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this qualitative research were 1. to study the participation process of network organizations in supporting the elderly social adaptation. 2. To present the supporting participation model of the elderly social adaptation by the network organizations. The group of 28 key informants is local government officials, teachers, parents/relatives network organization agency, and people involved in the elderly community in Bang Khu Rat Municipality Community, Bang Bua Thong District, Nonthaburi Province, and rural communities in Nong Mu Subdistrict Municipality Wihan Dong District, Saraburi Province. The in-depth interview of the elderly social adaptation with open-end interview question was data collection. The results of the research revealed that 1. The process of participation in social adaptation support among the elderly was based on the characteristics of social adaptation in 6 aspects: 1) social standards 2) social skills 3) tendency toward anti-

resistance behavior 4) family relationships 5) relationships in educational institutions/clubs/social groups 6) relationships in residential communities. 2. The model of participation in social adaptation support of the elderly in this network organization has 4 steps: 1) planning participation 2) participation in implementation 3) Participation in monitoring and evaluation 4) Participation in utilizing or receiving benefits. The organization's main functions are to be taken as key policies and strategies in the implementation and support of the activities of the elderly, which is still by the bureaucracy model, such as the Village/community/Society Development Planning. Most of the processes involved in the people's sector are in the first step, which is joint planning. The next step is implementation; and monitoring. It is the role and duty of the government or local government organization. The elderly will play a role again, which is to receive benefits.

Keywords: Network Organization, Social Adjustment, Elderly,

บทนำ

ในปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกมีแนวโน้มที่มีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นทุก ๆ ปี เนื่องจากวิวัฒนาการทางการแพทย์ มียาและวิธีการรักษาโรคต่างๆ ได้เป็นอย่างดีและที่สำคัญหลายประเทศได้มีการรณรงค์ส่งเสริมเรื่องรักษาสุขภาพมากขึ้น (United Nations, 1992) ประเทศไทยก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันประเทศไทยมีประชากรประมาณ 65.9 ล้านคน โดยในปี 2548 มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) 6.7 ล้านคนหรือคิดเป็น 24.12% ของประชากรทั้งหมด และจะเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าในปี 2568 เป็น 14 ล้านคน สถานการณ์นี้ทำให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งหมายความว่าประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งขณะนี้ประเทศไทยมีผู้สูงอายุทั่วประเทศประมาณ 8.5 ล้านคน ประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นนี้มีความแตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน เช่น การประกอบอาชีพ การศึกษา การดำเนินชีวิต และฐานะความเป็นอยู่ และจากการสำรวจประชากรไทยล่าสุด พ.ศ.2553 – พ.ศ.2583 (กลุ่มสถิติแรงงาน, 2555) พบว่า สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุตอนปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจน กล่าวคือ สัดส่วนประชากรของผู้สูงอายุตอนปลาย จะเพิ่มจากประมาณร้อยละ 12.7 ของประชากรผู้สูงอายุทั้งหมดเป็นเกือบร้อยละ 20 ของประชากรผู้สูงอายุ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิงทั้งในเชิง

เศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ ดังนั้นการยอมรับการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุจะขึ้นอยู่กับ การได้รับวิธีการทางสาธารณสุขจากหน่วยงานราชการที่ต้องพยายามให้คำแนะนำ ให้รู้ว่ ะเมืออย่างเข้าสู่วัยนี้จะมีการเสื่อมของร่างกายความเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ ต้องคอยปรับตัว หรือสังเกตการเสื่อมของร่างกายอยู่ตลอดเวลา ถ้าขาดความรู้ความเข้าใจจะก่อให้เกิดความ ทุกข์ ความวิตกกังวล มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์อย่างมากมาย ซึ่งสิ่งนี้จะทำให้ ความเชื่อมั่นในตัวเองลดลงและส่งผลไปถึงการทำกิจกรรมประจำวัน ไม่เป็นที่พอใจ หงุดหงิด โมโหง่าย วิตกกังวล กลัว อารมณ์ซึมเศร้า และสิ้นหวัง อันเป็นสาเหตุของความ ทุกข์ทั้งกายและใจ ผู้สูงอายุจะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและบุคคลอื่นๆรอบข้างได้ยาก อีกรทั้งสภาพสังคมและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ต้องแข่งขัน พึ่งตนเอง วิธีการดำรงชีวิต ปรับไปเป็นครอบครัวเดี่ยว ผู้สูงอายุต้องอยู่ลำพัง เหงา โดดเดี่ยว ต้องการสังคม เพื่อนจาก โลกภายนอกมากขึ้น ต้องปรับตัว ปรับชีวิตกับโลกใหม่ทั้งด้วยสังคมที่เปลี่ยนตามวัยและ สภาพแวดล้อม ปัญหาต่างๆก็จะตามมาสู่ผู้ที่ไม่ได้เตรียมพร้อมกับเรื่องเหล่านี้ โดยเฉพาะ เรื่องการที่จะต้องสูญเสียสิ่งต่างๆในชีวิต อาทิเช่น งาน เพื่อน/คู่ครอง/คนใกล้ชิดทั้งจากเป็น และจากตาย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560) คาดการณ์ ว่า อัตราส่วนการเป็นภาระของผู้สูงอายุจะมีการเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 32.2 ในปีพ.ศ. 2568 ภาคประชาชนหรือภาครัฐจึงต้องรีบดำเนินการโดยเร่งด่วนในเรื่องการกำหนดกลยุทธ์ รวมถึงการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุนี้ จากผลการวิจัยเรื่อง การเตรียม ความพร้อมกับการรับมือของรัฐบาลประเทศไทยกับกลุ่มผู้สูงอายุ (ศุภันันทา รมประเสริฐ, 2553) พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในหลายๆ ส่วนงานได้เริ่มจัดให้มีบริการที่หลากหลาย เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับผู้สูงอายุ เช่น การจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ โดยความ ร่วมมือกันในทุกภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน แต่การดำเนินงาน ที่ผ่านมาก็เน้นการจัดสวัสดิการจากรัฐ โดยมีการให้ผู้สูงอายุหรือผู้ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นโดยเฉพาะในเรื่องความเป็นอยู่น้อยมาก สวัสดิการที่จะให้ผู้สูงอายุ นั้นจำเป็นต้องเป็นเชิงรูปธรรมและเป็นความต้องการเห็นด้วยของผู้สูงอายุ ให้ความรู้ที่ จำเป็นในการดูแลผู้สูงอายุแก่สมาชิกในครอบครัวหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้ข้อมูลข่าวสารที่ จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน มีการส่งเสริมและการสนับสนุนโดยชุมชนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรอบๆตัวผู้สูงอายุในการดูแลความเป็นอยู่อย่างเหมาะสม มีการ ตรวจสอบสิทธิประโยชน์ที่ผู้สูงอายุสมควรได้รับ รวมทั้งการนำศาสนามาร่วมเป็นศูนย์รวม

จิตใจในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้ สูงวัย กิจกรรมส่วนมากเน้นไปในรูปแบบของการส่งเสริมสุขภาพแต่ในการปรับตัวของผู้สูงอายุ นั้นยังมีด้านอื่น ๆ ที่ต้องการ

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อมุ่งเน้นศึกษาถึงรูปแบบและกระบวนการการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุ โดยองค์กรเครือข่ายที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชุมชนและผู้สูงอายุ ทั้งในเขตชุมชนเมืองและเขตชุมชนชนบทว่า มีความสอดคล้องกับความต้องการในการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุ และสนับสนุนแก้ปัญหาในการปรับตัวของผู้สูงอายุนี้ได้อย่างไร จะต้องมีความรู้นำไปพัฒนาในการสนับสนุนของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพในการที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีการปรับตัวทางสังคมได้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ ใช้ชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขสงบ จนจากโลกนี้ไปสู่สุคติ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการการมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายที่ทำงานเกี่ยวข้องกับชุมชนและผู้สูงอายุ ในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมกับผู้สูงอายุทั้งในเขตชุมชนเมืองและเขตชุมชนชนบท
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายฯ ในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมกับผู้สูงอายุทั้งในเขตชุมชนเมืองและเขตชุมชนชนบท

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ
2. ประชากรและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประชากรศึกษาคือ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ครู เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง/ญาติ องค์กรเครือข่าย หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งถูกเลือกแบบเจาะจงเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก เขตชุมชนเมืองเทศบาลเมืองบางคูรัด อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรีจำนวน 18 คนและเขตชุมชนชนบทเทศบาลตำบลหนองหญ้า อ.วิหารแดง จ.สระบุรี จำนวน 10 คน รวมทั้งหมด 28 คน
3. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด (Open-End Question) ที่สร้างขึ้นและตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ แบบสัมภาษณ์นี้จะมี 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับ ชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ อายุ ตำแหน่ง ความสามารถ สภาพปัญหาที่พบกับการปรับตัวทางสังคมผู้สูงอายุ การสนับสนุน/แก้ไขและกิจกรรมที่มีส่วนร่วมในการปรับตัวทางสังคมกับผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามเรื่องการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุโดยองค์กรเครือข่ายทั้ง 6 ด้าน โดยมี

ด้านที่ 1) ด้านมาตรฐานทางสังคม แบ่งออกเป็น 4 ข้อย่อย

ด้านที่ 2) ด้านทักษะทางสังคม แบ่งออกเป็น 3 ข้อย่อย

ด้านที่ 3) ด้านแนวโน้มพฤติกรรมต่อต้านสังคม แบ่งออกเป็น 2 ข้อย่อย

ด้านที่ 4) ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว แบ่งออกเป็น 2 ข้อย่อย

ด้านที่ 5) ด้านความสัมพันธ์ในสถาบันการศึกษา/ชมรม/กลุ่มสังคม แบ่งออกเป็น 2 ข้อย่อย

ด้านที่ 6) ด้านความสัมพันธ์ในชุมชนที่อยู่อาศัย แบ่งออกเป็น 2 ข้อย่อย

ส่วนที่ 3 กิจกรรมที่องค์กรเครือข่ายให้ความสนับสนุนในการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุ และการมีส่วนร่วมของทางศาสนา ข้อเสนอแนะที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตทางสังคมที่ดี

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารต่าง ๆ หนังสือ วิทยานิพนธ์ วารสารวิชาการ สื่อออนไลน์ต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ร่วมกับการสังเกตสภาพแวดล้อมและพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) แล้วนำมาสรุปผล โดยเป็นการนำเสนอแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. กระบวนการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมผู้สูงอายุขององค์กรเครือข่าย จากผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยรวมพบว่า ผู้สูงอายุที่มาร่วมกิจกรรมกับทางองค์กรเครือข่ายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มติดสังคมคือ ยังรู้สึกว่าคุณเองมีสมรรถภาพในการดำเนินชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนสังคมได้ มีประโยชน์ทำสิ่งต่าง ๆ ที่คนอื่นทำได้ หรือต้องการมีเพื่อนพูดคุย ไม่อยากอยู่อย่างโดดเดี่ยว ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ถึงจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม จึงอาจมีคำบ่นว่ามาบ้างตามความเป็นคนเป็นกลุ่มเป็นพวก ซึ่งทางองค์กรเครือข่ายก็ต้องคอยอธิบายให้เข้าใจ แต่บางครั้งก็ยังไม่สามารถทำให้ชัดเจนยอมรับได้แต่ก็ลดแรงไม่พอใจลงได้บ้าง ดังนั้นกิจกรรมเหล่านั้นต้องมีการ

ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมขึ้นตามความคิดเห็นของผู้ทำกิจกรรมหรือตามศักยภาพขององค์กรเครือข่ายที่สามารถทำได้เช่น มีงบประมาณเพียงพอ เป็นไปตามนโยบายแห่งรัฐ เป็นต้น ส่วนผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านมีมาร่วมกิจกรรมบ้างเพียง 2-5 %ของผู้มาทำกิจกรรมตามคำชวนของคนรู้จักแต่ไม่บ่อยครั้งนักเพราะถ้ามาแล้วพบคน/กิจกรรมที่ไม่ถูกใจ/อารมณ์/ความคิดก็จะไม่มาอีกเลย ดังนั้นทางองค์กรเครือข่ายจึงต้องมีกิจกรรมการเยี่ยมบ้าน หรือการจัดสังคมผู้สูงอายุ เช่น การสาธารณสุขชุมชน ข่าวชุมชนตามสาย เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุยังรู้สึกถึงการเป็นสมาชิกของชุมชน/สังคมอยู่ ยังได้รับการให้เข้าร่วมในกิจกรรมสำคัญๆของสังคม และสามารถปรับเปลี่ยนชีวิตไปสู่สังคมได้มากขึ้นเช่น การไปเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ หรือชมรมต่างๆ ส่วนผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มติดเตียงก็จะมีเจ้าหน้าที่ อสม. หรือรพ.สต. หรือจิตอาสาอื่นๆเช่น สงฆ์ เข้าไปดูแลสร้างสังคม ไม่ให้รู้สึกถูกทอดทิ้ง ถูกหลอกลวงจากมิชชันนารี ยังได้รับข่าวสารจากโลกภายนอกเช่น สิทธิที่พึงมีพึงได้ แต่เจ้าหน้าที่เหล่านี้หรือสงฆ์ก็ต้องเข้าใจว่าความเจ็บป่วยจะก่อให้เกิดผลทางอารมณ์มาก และปัญหาของผู้ดูแล/ครอบครัว จึงต้องมีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ก่อนเข้าไปทำหน้าที่มีจะนั้นก็ จะพบกับการไม่ต้อนรับหรือความขุ่นเคืองจากมารยาทของผู้สูงอายุ หรือการไม่เข้าใจกันกับผู้ดูแล/ครอบครัวเหล่านี้

ทางองค์กรเครือข่ายส่วนมากจะใช้วิธีหลักคือ การสร้างกิจกรรมสังคมตามเทศกาล ประเพณี วันทางศาสนา สถานการณ์สำคัญ วันสำคัญ รวมทั้งตามแนวนโยบายของรัฐเช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นแนวทางในการนำผู้สูงอายุมาสู่สังคม และทำการศึกษาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ เพื่อทำการปรับปรุงกิจกรรมให้สอดคล้องและเหมาะสมอย่างมีประสิทธิภาพต่อการปรับตัวของผู้สูงอายุให้อยู่อย่างมีความสุขในสังคม ชุมชน และสภาพแวดล้อมรอบตัว สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยผลของการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุในแต่ละด้านและในแต่ละประเภทของชุมชนมีดังต่อไปนี้

1.1 เขตชุมชนเมืองเทศบาลเมืองบางคูรัด อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี
ผลการวิจัยมีดังนี้

ด้านมาตรฐานทางสังคม ทางเทศบาลจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ได้ทราบถึงกฎระเบียบของสังคมด้วยการสร้างงานต่างๆตามเทศกาลประเพณี และศาสนา อาทิ ทุกวันพระ ให้ผู้สูงอายุมาร่วมกันทำบุญ ได้ฟังการเทศน์ที่มีชาวสำคัญๆแทรกด้วย และทำกิจกรรมต่างๆในวัดอาทิ ล้างจาน ทำครัว เพื่อให้เรียนรู้ถึงวิธีการปรับตัวเข้ากับกลุ่ม

สังคมที่มีมาตรฐานการประพฤติดีอาจเป็นเรื่องใหม่ ซึ่งมีบางคนที่ยังยึดติดกับกฎระเบียบของตน บางครั้งไม่ค่อยยอมรับหรือให้ความเคารพสิทธิของผู้อื่น (จากการสังเกต) และยังมี การหวงของ (พฤติกรรม) ดังนั้นทางเจ้าหน้าที่จึงต้องพยายามสร้างกิจกรรมเพื่อการละลายพฤติกรรมเหล่านี้เช่น การนำอาหารมากินด้วยกัน

ด้านทักษะทางสังคม จากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า เมื่อผู้สูงอายุมาร่วมกิจกรรมมักจะมีอัตรา ทำให้แบ่งแยกกันเป็นกลุ่ม ๆ ทางหน่วยงานต้องเข้ามาปรับเปลี่ยน ด้วยกิจกรรมหรือการทำงานร่วมกัน เพื่อให้ผู้สูงอายุมีการลดตัวตนเอง รับฟังเพื่อนมากขึ้น ยอมรับคนอื่น กล่าวพูด กล่าวแสดงออก เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับคนอื่น มีความสนใจในกิจกรรมที่หน่วยงานจัดกิจกรรมขึ้น เกิดการช่วยเหลือและแบ่งปันในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน แต่ในด้านทัศนคติที่มีต่อเพื่อน ยังต้องได้รับการปรับปรุง เพราะระดับความรู้พื้นฐานของแต่ละคนไม่เท่ากัน บางคนเรียนมาสูง บางคนไม่ได้เรียน เทศบาลจึงได้เข้ามาปรับแก้โดยกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะไม่เน้นไปทางวิชาการ แต่จะเน้นไปทางการแลกเปลี่ยนการพูดคุยแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และการลงมือทำเป็นหลักเช่น การเดินรำ การทำยาต้ม

ด้านแนวโน้มพฤติกรรมต่อต้านสังคม ทางเทศบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพบว่า ผู้สูงอายุที่มาร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มติดสังคม (มีกลุ่มติดบ้านมาบ้างเพียง 2-5 % ตามคำชวน) มีอายุเฉลี่ยที่ใกล้เคียงกันมาก การปฏิบัติตามระเบียบของกลุ่มอยู่ในเกณฑ์ที่ดี แต่ก็มีปัญหาจากความเป็นผู้สูงอายุคือ การรักษาเวลาและกติกาบางอย่าง ผู้ที่มีภาระเกี่ยวกับหลานจะเป็นเรื่องสำคัญที่ทางองค์กรเครือข่ายที่จัดกิจกรรมต้องให้ความสำคัญ มิฉะนั้นการแหกกฎหรือไม่สนใจ/ปฏิเสธในกิจกรรมจะเกิดขึ้น กฎบางอย่างที่มีข้อเลือกมากจะเกิดปัญหาเช่น การแต่งกาย ที่บังคับสีไม่มีปัญหาแต่บังคับแบบ เป็นเรื่องที่กระทบถึงการเงิน ทำให้มีบางกลุ่มไม่สนใจเพียงแต่ใช้สี ซึ่งก่อให้เกิดการ ถกเถียง แบ่งแยกกัน หรือยกเลิกการมาร่วมกิจกรรม ซึ่งทางองค์กรเครือข่ายก็ต้องปรับกฎ ไม่ให้เข้มงวด หรือในกรณีที่จำเป็นก็ต้องหาผู้มีจิตศรัทธาช่วยเหลือบริจาคให้แก่ผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุปกติจะร่วมมือเป็นอย่างดี โดยเฉพาะถ้าให้ได้มีการลงความคิดเห็น ในกิจกรรมที่จะทำไม่ใช่สร้างขึ้นมาแล้วสั่งให้ทำ

ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ส่วนมากผู้สูงอายุจะอยู่เพียงลำพังทั้งที่เป็น โสด แต่งงานแต่คู่หาย หรือ มีครอบครัวแต่สมาชิกไปทำงานต่างถิ่น หรือแยกไปมี ครอบครัว ดังนั้นการได้มาร่วมกิจกรรมกับชมรม/กลุ่มสังคม/โรงเรียนผู้สูงอายุ/กิจกรรมที่

เทศบาลจัดขึ้น จึงเป็นการช่วยเหลือเหมือนเป็นครอบครัวแก่ผู้สูงอายุเหล่านี้ได้รู้สึกอบอุ่น ไม่โดดเดี่ยว จนบางคนติดเพื่อน ติดกลุ่ม นัดพบกันเป็นประจำหรือติดต่อกันทุกวัน โดยเฉพาะกิจกรรมทางศาสนาเป็นหลักสำคัญที่ผู้สูงอายุเหล่านี้ใช้เป็นที่พักผ่อน หรือชมรม งานอดิเรกที่เทศบาลสนับสนุนเช่น การกีฬา การนาฏศิลป์-เต้นรำ เป็นต้น รวมทั้งชมรม ทางสุขภาพต่างๆ สิ่งนี้สร้างความผูกพันทางจิตใจและความสุขใจให้ผู้สูงอายุได้อย่างดี ส่วน กลุ่มที่มีครอบครัวพบว่า ส่วนมากมีความอบอุ่น สบายใจ มีความภาคภูมิใจที่ตนเองแบ่ง เบาภาระเช่น การดูแลหลาน คนในครอบครัว และยังสามารภมีเวลาว่างให้เกิดประโยชน์กับ ตนเองในการสร้างเพื่อนและสังคมของตนเองโดยการมาเข้ากลุ่มกิจกรรมที่องค์กรเครือข่าย จัดขึ้น ทำให้ได้พบคนที่อยู่ในวัยเดียวกัน/เพื่อนที่เข้าใจกันพูดคุยในเรื่องต่างๆ มากกว่าคน ในครอบครัวหรือเพื่อนๆ ของลูกหลาน ไม่ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวในบ้าน หรือน้อยใจที่ไม่ได้ ร่วมกิจกรรมนอกบ้านกับครอบครัว หรือร่วมน้อยมาก หรือเป็นคนเฝ้าบ้านอีก

ด้านความสัมพันธ์ในสถาบันการศึกษา/ชมรม/กลุ่มสังคม จากข้อมูล สัมภาษณ์พบว่า ร้อยละ 80 ของผู้เรียน/สมาชิก (ผู้สูงอายุ) มีความพึงพอใจต่อสถานศึกษา เป็นอย่างมาก มีความตั้งใจและความใส่ใจเวลามาเรียน มีความชื่นชมขอบคุณลากร (ครู) ผู้สอนแต่ละวิชาที่มาให้ความรู้สร้างทักษะเวลาเรียน มีความสนุกสนานผ่อนคลายเข้ากับ เพื่อนได้เป็นอย่างดีทั้งผู้สอนและนักเรียน วัตถุประสงค์ว่าหลังจบการเรียนแล้ว (ของหลักสูตร) ผู้สูงอายุยังอยากที่จะกลับมาเรียนใหม่ และเป็นกระบอกเสียงเชิญชวนเพื่อนๆ ที่ยังไม่เคย ได้เข้าร่วมสมัครเป็นรุ่นต่อไป

ด้านความสัมพันธ์ในชุมชนที่อยู่อาศัย จากข้อมูลสัมภาษณ์พบว่า ผู้สูงอายุ ก็จะมีปัญหาแบบคนในชุมชนเมือง คือ การต่างคนต่างอยู่ ไม่รู้จักหรือคุ้นเคยกับเพื่อนบ้าน หรือชุมชน ทุกคนคิดถึงผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก ซึ่งทั้งหมดขึ้นอยู่กับการบริหาร จัดการของนิติบุคคลหรือผู้นำชุมชนว่ามีความเข้มแข็งเพียงใด รู้จักสร้างกิจกรรมที่จะนำ ความร่วมมือของชุมชนให้เกิดขึ้นมากแค่ไหน เช่น ปัญหายาเสพติดในชุมชน ผลคือ สมาชิกย้ายหนี แต่ผู้สูงวัยไม่สามารถหนีไปอีกด้วยวัยและความเคยชินจึงต้องทนอยู่ ตัด ขาดจากสังคมภายนอกแต่มาใช้กิจกรรมของเทศบาลเป็นสิ่งทดแทน แต่ก็ยังมีบางคนที่ไม่มี ปัญหานี้ เพราะมีความสนิทสนมกันในชุมชนที่อยู่กันมานาน มีการร่วมกิจกรรมและสาน สัมพันธ์กันเพราะร่วมสถานการณ์มาด้วยกันเช่น นำท่วมใหญ่ปีพ.ศ. 2554 ที่ทำให้ทุกคนมี อะไรก็ต้องเข้าช่วยเหลือเพื่อนบ้านกันอยู่เสมอ

1.2 เขตชุมชนชนบท เทศบาลตำบลหนองหมู อ. วิหารแดง จ.สระบุรี ผลการวิจัยมีดังนี้

ด้านมาตรฐานทางสังคม ด้วยความที่เป็นชุมชนชนบทผู้สูงอายุมักทำอะไรที่อยู่ในกฎระเบียบอยู่เสมอทั้งในชุมชนหรือสังคมที่อยู่ ทำเป็นเหมือนกิจวัตรประจำวันในการดำเนินชีวิต เริ่มจากการทิ้งขยะที่มองดูเหมือนจะเป็นปัญหาของสังคมอย่างมากในทุกวันนี้ เพราะว่าถ้าขาดจิตสำนึกหรือว่าการปลูกฝังที่ดีนั้น ยากมากที่ผู้สูงอายุจะทำหรือให้การแนะนำสอนผู้อื่นให้ทำได้ แต่ตรงกันข้ามผู้สูงอายุสามารถที่จะแยขยะเปียก ขยะแห้งได้ เพราะเกิดจากการเริ่มที่ตัวเองในการจัดการ หรือการได้รับความเตือนร้อนจากการมีต้นไม้ที่จะข้ามเขตรั้วของตนที่มองดูแล้ว ก็ยังเป็นปัญหาของผู้คนที่อยู่ในสังคมเมือง แต่ผู้สูงอายุนั้นก็สามารจัดการด้วยตัวเองคือ ทำการตัดให้เรียบร้อยโดยไม่สร้างความเตือนร้อนให้เพื่อนบ้าน/ผู้อื่นได้รับความเตือนร้อน หรือแม่ในหมู่บ้านหรือชุมชนที่อยู่อาศัยมีการจัดกิจกรรม ก็จะแสดงออกถึงน้ำใจที่ให้ความร่วมมือทุกครั้ง และทำตามกฎระเบียบที่วางไว้ จึงทำให้การอยู่ร่วมกันของตนเองและเพื่อนบ้านส่วนใหญ่มีความปรองดองกัน ดังนั้นทางองค์กรเครือข่ายจึงใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำชุมชน/กลุ่มและสร้างกิจกรรมตามเทศกาล ประเพณีนิยมต่างๆ โดยเฉพาะศาสนาเป็นแกนหลักทำกิจกรรม

ด้านทักษะทางสังคม ในชุมชนชนบทนั้นจะมีรูปแบบตามวัฒนธรรมไทยของการเคารพสิทธิผู้อื่นที่อาศัยอยู่ที่เดียวกัน มีความถ้อยที่ถ้อยอาศัย ยกเว้นเมื่อสภาพสังคมเริ่มเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมกึ่งอุตสาหกรรม คนในชุมชนเริ่มเปลี่ยน มีสถานการณที่แตกต่างไป หรือสภาพแวดล้อมใหม่ๆ จึงจำเป็นที่ทางองค์กรเครือข่ายต้องสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นเช่น การต่อคิวในการรับของ การรับวัคซีน โดยที่ผู้สูงอายุบางท่านคิดว่าแก่กว่ามีสิทธิ์ก่อนเด็ก ๆ มักจะแซงคิวและไม่สนใจสิ่งที่ทำลงไป ซึ่งผลก็คือ การเกิดมีปากมีเสียงส่วนมากผู้สูงอายุในชนบทจะยึดเอาหลักคำสอนทางศาสนา จากการฟังธรรมมาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้มีความอดทนในการทำงานหรืออยู่ร่วมกับส่วนรวม มีการช่วยเหลือชุมชนเวลามีงานหรือจัดงานอยู่ตลอด และแสดงการมีน้ำใจในการที่จะช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ เช่น งานกาชาดที่จะมีขึ้นในทุกเดือน ดังนั้นสงฆ์จึงมีบทบาทในการที่จะช่วยการปรับตัวในด้านนี้แก่ผู้สูงอายุด้วยการสอนและกิจกรรมต่างๆในวัด แต่ผู้สูงอายุนั้นก็มีความคิดในการแยแะระหว่างการทำกิจกรรมกับครอบครัวและการทำกิจกรรมของส่วนรวมให้กับชุมชน เพราะบางครั้งการทำกิจกรรมในชุมชนอาจจะมากเกินไปจนผู้สูงอายุก็มักจะมีความต้องการที่จะพักบ้าง ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้ององค์กรเครือข่ายต้องพึงระวังและวางแผนงานต่างๆร่วมกับกลุ่ม

ผู้สูงอายุ มิฉะนั้นจะไม่มีผู้มาร่วมงาน/กิจกรรม โดยปกติของผู้สูงอายุในชนบทมักใช้ความเป็นกันเองที่เรียกว่า ความเป็นกัลยาณมิตรในการอยู่อาศัยร่วมกันในสังคม มีการยอมรับผู้ที่มีความสามารถและทักษะกันคนละด้าน และหากท่านใดเก่งในด้านไหนก็จะยินดีสอน หรือให้คำแนะนำกันอยู่ตลอด เพราะท่านใช้ความร่วมมือร่วมใจเป็นหลักในการทำงานหรือกิจกรรมร่วมกัน ในความจำเป็นที่ต้องมีการปรับตัวในการเข้าสังคมบุคคลจะนิยมเข้าร่วมกลุ่มย่อย/บุคคลที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว เพราะมีความเข้าใจกันดีและเป็นสุขที่ได้พบเจอกัน ทำกิจกรรมร่วมกันได้ดีแต่กรณีกลุ่มใหญ่เรื่องความเห็นไม่ตรงกันกับคนที่ตนเองไม่สนิท/รู้จักนิสัย รวมทั้งตำแหน่งหน้าที่ก็มีความสำคัญ ดังนั้นองค์กรเครือข่ายจึงมักใช้การสร้างกลุ่มย่อยแล้วให้ตัวแทนของกลุ่มมารวมกันสร้างงานต่าง ๆ ขึ้นมา ซึ่งก็ทำให้เกิดผลสำเร็จแต่ข้อเสียคือ เวลาทำงานร่วมกันก็จะมีการเลือกแต่คนที่ตนเองสนิท ไม่ขอทำงานร่วมกับผู้อื่น เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น ทำให้ไม่สามารถเรียนรู้เพื่อนใหม่ สังคมใหม่ๆ มีอคติต่อกลุ่มอื่นๆ และสร้างอิทธิพล

ด้านแนวโน้มพฤติกรรมต่อด้านสังคม จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ผู้สูงอายุที่มีปัญหาไม่ปฏิบัติตามกฎ ไม่สนใจระเบียบ ใช้อารมณ์ ใจร้อน ไม่มีปียวาจา เอาผลประโยชน์คนเป็นที่ตั้ง หวงของ แสดงความมีอำนาจเหนือผู้อื่น ซึ่งทางองค์กรเครือข่ายต้องใช้วิธีการหาผู้ที่บุคคลนี้ไว้ใจ ค่อยด้วยแล้วทำความเข้าใจในสิ่งที่ผู้สูงอายุนี้มีความต้องการหรือเข้าใจบิดเบือนไปจากตรรกะทางสังคม ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุที่อารมณ์ร้อนอาจจะมีเสียงดัง วาจาก้าวร้าว แต่ไม่ใช่คนไม่ดี อาจเคยชินมาจากสภาพครอบครัว ที่มององค์กรเครือข่ายจึงต้องทำการเรียนรู้นิสัยของผู้สูงอายุกลุ่มนี้ว่า มีความแตกต่างไปทางใด เพราะเมื่อสามารถปรับความเข้าใจกันได้ ก็พบว่าท่านสามารถช่วยงานในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพียงแต่ต้องช่วยให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ได้เรียนรู้การปรับตัวให้เข้ากับสังคมให้ได้ และยินดีปฏิบัติตามกฎระเบียบขององค์กรหรือชุมชนนั้นๆ

ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ในสภาพชุมชนชนบทผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจะมีปัญหาของความเหงา โดดเดี่ยวอย่างมากต่างจากชุมชนเมืองที่ยังมีสิ่งต่างๆ เช่น ห้างสรรพสินค้า ให้ได้ไปสันทนาการ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จึงต้องการสังคม/เพื่อน/ชุมชนอย่างยิ่ง จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำและมาเป็นกลุ่มแรกๆ รวมทั้งยึดติดกับกลุ่มและองค์กรเหมือนเป็นครอบครัว ยินดีทำกิจกรรมต่างๆ ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ไม่สร้างปัญหาในการดำเนินงานใดๆ และยังเป็นจิตอาสาในงานต่างๆ ขององค์กรเครือข่าย โดยไม่คำนึงถึงค่าตอบแทน ผู้สูงอายุกลุ่ม

นี่จึงเป็นแรงสำคัญในการพัฒนาผู้สูงอายุขององค์กรเครือข่ายต่างๆ อย่างไรก็ตามเมื่อสุขภาพของผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่เอื้ออำนวย ท่านต้องกลายเป็นผู้สูงอายุที่ติดบ้านหรือติดเตียง องค์กรเครือข่ายก็จำเป็นต้องดูแลเป็นพิเศษเพราะท่านก็จะยิ่งมีความโดดเดี่ยวมากยิ่งขึ้น เป็นเรื่องที่องค์กรเครือข่ายต้องเตรียมพร้อมกับอนาคตที่กำลังมาอันใกล้

กลุ่มผู้สูงอายุที่มีความสุขกับการใช้ชีวิตกับครอบครัว ส่วนมากจะเป็นแม่บ้าน หรือยังมีสามีอยู่ด้วย ผู้สูงอายุบางท่านภูมิใจกับที่ลูกที่จบปริญญาเป็นผลจากการคอยกำกับ จุกจิกลูก จนลูกเรียนจบและได้ทำงานที่ดี ทำให้ภูมิใจในตัวเอง ปล่อยวาง หากิจกรรมทำร่วมกับครอบครัว เช่น การไปเที่ยว ออกไปรับประทานอาหารนอกบ้านหรือไปวัดทำบุญ ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ส่วนมากจะใช้เวลาว่างมาทำหน้าที่อาสาสมัคร อปพร. หรือ อสม. แต่บางช่วงก็จะทำงานอาสาสมัครมากจนไม่มีเวลากับครอบครัว ทางองค์กรเครือข่ายก็ใช้วิธีจัด กิจกรรมที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้จะได้ทำงานร่วมกับกลุ่มที่ไม่มีใครที่บ้าน และกิจกรรมสังคมที่ สมาชิกในครอบครัวสามารถมาร่วมด้วย รวมทั้งให้ผู้สูงอายุเลือกร่วมกิจกรรมเฉพาะที่ตนเองถนัด หรือเวลาที่ว่างจากการทำกิจกรรมร่วมกับครอบครัวแล้ว

ด้านความสัมพันธ์ในสถาบันการศึกษา/ชมรม/กลุ่มสังคม จากข้อมูลการ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า กิจกรรมที่องค์กรเครือข่ายสร้างขึ้นในด้านนี้สามารถบรรลุ เป้าหมายที่วางไว้คือ ผู้สูงอายุสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มย่อยๆ ที่ตนเองรู้จัก ให้ เกียรติกับเพื่อนที่มีความสามารถและสนิทกัน มีความภูมิใจกับการที่ได้ทำงานในองค์กร ต่างๆ เช่น อสม. อปพร. หรือที่ตนทำงานจิตอาสาอยู่ แม้บางครั้งมีความเหนื่อยกับการ ทำงานหรือมีปัญหาเกี่ยวกับครอบครัวบ้างแต่ทำแล้วก็มีความสุข เช่น มีการเรียกตัวด่วนเพื่อเข้าไป ช่วยงาน ในการทำงานเป็นกลุ่มใหญ่ผู้สูงอายุก็สามารถที่จะหักทลายคุยกันได้ บางครั้งที่ เข้ามาทำกิจกรรมที่เทศบาลจัดก็เนื่องจากต้องการจะได้เพื่อนใหม่เพิ่มขึ้น และได้ทำกิจกรรม กับเพื่อนๆ แม้เงินจะไม่คุ้มค่ากับการลงแรง แต่มีความสุขกับการที่ได้มาทำกับเพื่อน เช่น เทศบาลรับงานพับถุงกระดาษของร้านกาแฟ ได้เงินค่าแรงเพียง 1 บาทต่อถุง สิ่งนี้สะท้อน ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ตนมีกับผู้อื่นในสังคมและชุมชน แต่บางครั้งปัญหาที่เกิดจากการที่ องค์กรมีข้อเรียกร้องที่ไปกระทบถึงสภาพการเงินที่มีไม่มากของผู้สูงอายุบางท่าน เช่น การ ที่เทศบาลมีการกำหนดให้ใส่เสื้อสีชมพู ผู้สูงอายุบางท่านไม่สามารถหาได้ หากจะต้องซื้อใส่ ก็ไม่อยากจะซื้อ จึงทำให้บางท่านต้องยุติการเข้าร่วมกิจกรรม เรื่องนี้ทางองค์กรเครือข่ายต้อง คำนึงอย่างมากเพราะเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุทั้ง 2 พื้นที่ ซึ่งในอนาคตจะกระทบถึงความผูกพัน ต่อองค์กร

ด้านความสัมพันธ์ในชุมชนที่อยู่อาศัย จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนชนบทมีการปฏิบัติตามข้อตกลงกันในชุมชนค่อนข้างสมัครสมานฉันท์ ถึงแม้ชุมชนส่วนใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนา แต่ผู้สูงอายุที่นับถือศาสนาอื่น เช่น คริสต์ อิสลาม ก็ปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชนได้อย่างดี ไม่กระทบต่อกัน เวลาเมื่อกิจกรรมของแต่ละศาสนาก็ให้ความร่วมมือกันทำกิจกรรมเป็นอย่างดี เช่น การทำตลาดขายของทั้งในวันสำคัญทางศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ฮินดู ผู้สูงอายุในชุมชนมีความสัมพันธ์ในชุมชน รู้จักสมาชิกกันดี มีความเข้าใจในการอยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือกันเมื่อเกิดความต้องการใดๆ ขึ้นมาในชุมชน

2 การนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมในการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุ โดยองค์กรเครือข่าย

การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุโดยองค์กรเครือข่ายนั้น เป็นลักษณะของการที่ภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงานไปถึงองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เข้ามาบริหารจัดการมีส่วนร่วมกับเรื่องในการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพหรือบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ เป็นการทำให้บุคลากรหรือผู้ปฏิบัติงานในองค์กรได้รับรู้ถึงความรับผิดชอบต่อนหน้าที่องค์กรของตนเอง และมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรนั้น

การมีส่วนร่วมเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตย เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุในทุกภาคส่วนได้รับรู้ รับทราบ ร่วมกระทำ เกี่ยวกับสิ่งที่ตนเองหรือกลุ่มได้รับผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมเช่นเดียวกัน ถึงแม้ไม่ใช่การมีส่วนร่วมทางตรงแต่ก็ยังเป็นผู้สนับสนุนการมีส่วนร่วมนั้นๆ ให้เกิดขึ้นและได้ดำเนินการ ซึ่งการมีส่วนร่วมเป็นการกระทำกิจกรรมที่จะเป็นการส่งผลต่อผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก โดยที่มีการกำหนดรูปแบบกิจกรรมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนำเสนอต่อรัฐและต่อกลุ่มผลประโยชน์ด้วยกันเอง ซึ่งจากผลการวิจัยนี้ถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมผู้สูงอายุขององค์กรเครือข่ายนั้นพบว่ามี 4 ด้าน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งประกอบด้วยวิธีการเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ การกำหนดนโยบายจากความต้องการ และการตัดสินใจปฏิบัติการ อาจเป็นการตัดสินใจในช่วงเวลาเริ่มแรก หรือช่วงการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ การประชุม/ประชาคมเพื่อเสนอความต้องการ/ปัญหา โดยมีฐานมาจากความต้องการของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ รวมไปถึงการ “มองตนเอง” ของผู้สูงอายุด้วยว่ามีความพร้อมมากน้อย

เพียงใดในการที่จะร่วมกันทำกิจกรรมพัฒนา มีการวางแผนเป็นรูปธรรมกับทางผู้สูงอายุ เพื่อหาสิ่งที่ผู้สูงอายุต้องการ โดยมีเจ้าหน้าที่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของแผนงาน/กิจกรรมนั้น

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ซึ่งอาจเป็นไปในรูปของการเข้าร่วมโครงการโดยให้การสนับสนุนด้านการบริหาร การประสานความร่วมมือ รวมทั้งการลงมือปฏิบัติการด้วยแรงงาน แรงแจ้ง และการสนับสนุนทรัพยากรอื่นๆ ร่วมดำเนินการ ในขั้นตอนนี้นับได้ว่าเป็นมีความสำคัญมาก ที่เจ้าหน้าที่เข้ามามีบทบาทในการเข้าช่วยเหลือ ตามความประสงค์ของผู้สูงอายุที่อยากจะมิกิจกรรม ทางหน่วยงานก็จะจัดการดำเนินการ ให้เป็นเหมือนช่องทางให้กับผู้สูงอายุได้ขับเคลื่อนกิจกรรมที่ต้องการ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) เป็นการร่วมกันที่จะรับผิดชอบต่อผล ที่จะเกิดขึ้น หรือการมีส่วนร่วมต่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในทุกๆด้านจากโครงการต่างๆ รวมทั้งการร่วมกันดูแลรักษาภายใต้ความรู้สึกันว่าทุกคนไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ ผู้สูงอายุ หรือ บุคลากรของหน่วยงาน มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งผู้สูงอายุจะได้เข้ามาสร้างบทบาท ของตัวเอง โดยผ่านทางหน่วยงานที่เข้ามาดูแลและช่วยเหลือจึงเรียกว่า จิตสำนึกความเป็น เจ้าของร่วม เป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันโดยไม่มองข้ามผู้สูงอายุ เพื่อที่ทุกคนจะได้ช่วยกันใช้ สอย ช่วยกันดูแลรักษา มีอะไรก็แบ่งปันน้ำใจ มีกิจกรรมก็ให้ความร่วมมือกันทำเสมือนหนึ่ง ว่าเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการร่วมกันควบคุม ตรวจสอบผลการดำเนินงานตลอดจนเข้าไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในขั้นตอนนี้จะเป็นการ ร่วมกันของทั้งเจ้าหน้าที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเครือข่าย จะร่วมกันตรวจสอบ ผลการดำเนินการว่าเป็นไปตามที่คาดหวัง/เป้าหมายหรือไม่ ในส่วนของผู้สูงอายุนั้นจะคอย ตรวจสอบว่า การดำเนินงานโครงการนั้นเป็นไปตามที่เสนอไว้ในคราวประชาคมกับทาง เจ้าหน้าที่ หรือตรงกับความต้องการที่เสนอไว้ในขั้นเริ่มต้นหรือไม่ ผลที่ได้จะถูกนำมาใช้ในการ พัฒนาปรับปรุงต่อไป

สรุปและอภิปรายผล

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุในเขต ชุมชนเมืองและเขตชุมชนชนบทขององค์กรเครือข่าย เป็นกระบวนการในภาระงานหนึ่งที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือ องค์กรการบริหารส่วนจังหวัดในพื้นที่ต้องรับผิดชอบในการ ดูแล เป็นนโยบายและยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติเพื่อมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัว ทางสังคมของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กร

เครือข่ายนี้ยังคงเป็นไปตามรูปแบบวิธีการของทางราชการเป็นสำคัญ เช่น การประชาคม หมู่บ้าน การวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน/สังคม โดยใช้แนวปฏิบัติตามมาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุของกระทรวงการคลัง (<https://www.mof.go.th>) ที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559 มีสาระดังนี้

1. ให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป) ซึ่งมีอัตราค่าจ้างไม่เกิน 15,000 บาทต่อคนต่อเดือน โดยนายจ้างสามารถขอใช้สิทธิได้ไม่เกินร้อยละ 10 ของจำนวนลูกจ้างทั้งหมด

2. ให้มีการสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Complex) เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มีที่พักอาศัยที่ปลอดภัย มีอุปกรณ์ใช้สอยที่เหมาะสมและอยู่ในความดูแลของแพทย์และพยาบาล

3. ให้มีสินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Reverse Mortgage : RM)

4. ให้มีการบูรณาการระบบบำนาญ

มาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุดังกล่าวนี้จะช่วยสนับสนุนให้ประชาชนมีรายได้หลังเกษียณที่เพียงพอ ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม และมีโอกาสได้ทำงานต่อ ซึ่งจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างหลักประกันในชีวิตให้แก่ประชาชน ลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และบรรเทาภาระงบประมาณภาครัฐด้านสวัสดิการชราภาพในระยะยาว ซึ่ง ผลการวิจัยของรูปแบบการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตชุมชนเมืองและเขตชุมชนชนบทขององค์กรเครือข่ายพบว่า มี 4 แบบ ดังต่อไปนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน ผลพบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีการร่วมกับผู้สูงอายุ ในการดำเนินการในส่วนของการวางแผน ซึ่งในขั้นตอนนี้จะมีการประชุมหรือการประชาคม เพื่อสอบถามความต้องการของคนในชุมชน มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการแสดงความคิดเห็นของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งขั้นตอนกระบวนการเริ่มต้นของการวางแผนนั้นคือ เพื่อสอบถามความต้องการในการปรับตัวทางสังคมด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุคือ ด้านมาตรฐานทางสังคม ด้านทักษะทางสังคม ด้านแนวโน้มพฤติกรรมต่อต้านสังคม ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านความสัมพันธ์ในสถาบันการศึกษา/ชมรม/กลุ่มสังคม และด้านความสัมพันธ์ในชุมชนที่อยู่อาศัยของโครงสร้างพื้นฐานในความจำเป็นหากความต้องการใดไม่เกินศักยภาพที่เจ้าหน้าที่เทศบาล หรือองค์กรเครือข่ายจะดำเนินการได้ ก็จะดำเนินการโดยไม่ต้องพึ่งพาส่วนงานอื่น แต่หากความต้องการใดเกินความสามารถ ก็จะนำเสนอต่อองค์กรบริหารส่วนจังหวัด เพื่อนำไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาจังหวัดต่อไป

ขั้นการวางแผนนี้มุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชนที่เป็นผู้สูงอายุที่ต้องเป็นผู้ที่เริ่มในการคิด คือ การหาปัญหาและความต้องการของตนเอง โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาและค้นหาสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน แล้วจึงสะท้อนให้กับผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งก็คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ จากนั้นจึงเป็นการร่วมใจหรือร่วมศรัทธา อันเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในกระบวนการขับเคลื่อนนี้ เพราะความศรัทธาจะเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นและนำไปสู่ผลสำเร็จในที่สุด จากนั้นจึงเป็นการร่วมแรง โดยชาวบ้าน (ผู้สูงอายุ) จะเป็นส่วนสำคัญในเรื่องของแรงงาน เป็นเสมือนพี่เลี้ยงคอยควบคุมดูแล เพราะเป็นการอาศัยแรงงานจากคนในชุมชนเป็นแรงงานสำคัญ เจกเช่นเดียวกับมีบทบาทที่สามารถขับเคลื่อนข้อเสนอต่าง ๆ ที่ต้องการได้ จากนั้นจึงเป็นการร่วมรับผลประโยชน์ คือ การร่วมรับสิ่งที่เกิดขึ้นจากผลการร่วมแรงดังกล่าว จะเห็นได้ว่า กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด และเป็นการขับเคลื่อนโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมใจ (ร่วมศรัทธา) ร่วมแรง ร่วมทุน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมดูแลรักษา สะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการช่วยกันพัฒนาสังคมของผู้สูงอายุได้อย่างชัดเจน

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ผลพบว่า การดำเนินการส่วนใหญ่จะเป็นไปในรูปแบบของการดำเนินการของทางราชการมากกว่าที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วม เพราะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจากทั้งภาครัฐและภาคประชาชน โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะเป็นเจ้าภาพในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์ ส่วนเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้สูงอายุนั้นๆ จะเป็นกำลังหลักในเรื่องของกิจกรรมเป็นสำคัญ ซึ่งกระบวนการในการมีส่วนร่วมนั้นพบว่า จะเป็นเรื่องของการใช้กิจกรรมจากคนในท้องถิ่น ส่วนทางภาครัฐจะเป็นในส่วนของเครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ ซึ่งวัตถุประสงค์สำคัญของรายงานนี้คือ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุกับความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ และองค์กรท้องถิ่นกับภาครัฐ โดยการประสานงานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ซึ่งนับได้ว่าเป็นโครงการที่ช่วยเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี สังเกตได้จากการดำเนินโครงการทุกโครงการจะมีชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมอยู่เสมอ

3) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล พบว่า ผู้สูงอายุนั้นได้มีการติดตามการดำเนินการโครงการของเจ้าหน้าที่อยู่เสมอ รวมทั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการนั้นก็ถือได้ว่าเป็นการติดตามประเมินผลด้วย แต่อาจไม่ได้เป็นการติดตามประเมินผลอย่างเป็นทางการมากนัก เพราะการตรวจสอบหรือการติดตามประเมินผลต่าง ๆ

นั่นจะเป็นหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง เช่น ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือเทศบาล เป็นต้น แต่ผู้สูงอายุในชุมชนจะทำหน้าที่ในการ "ตรวจสอบ" ว่าเป็นไปตามความต้องการของผู้สูงอายุหรือไม่ หรือความต้องการต่างๆ ที่เสนอไว้ในคราวทำประชาคมกับทางผู้สูงอายุนั้น ได้รับการตอบสนองผ่านโครงการต่างๆ ที่ดำเนินการในหมู่บ้านหรือไม่ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการติดตามประเมินผลในส่วนนี้มากกว่าที่จะไปติดตามประเมินผลในส่วนของการดำเนินงานของโครงการ ซึ่งการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการติดตามประเมินผลนั้นจะเป็นไปในช่วงระหว่างการดำเนินการกิจกรรมมากกว่าที่จะเป็นการติดตามประเมินผลในระยะสุดท้ายหรือหลังจากที่กิจกรรมได้ดำเนินการไปแล้ว ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่มองว่าการตรวจสอบหลังจากดำเนินโครงการแล้วนั้น (การตรวจรับงาน) เป็นหน้าที่ของทางเทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล แต่อย่างไรก็ตาม กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นนั้นมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการมากกว่า ทั้งนี้เพราะในการติดตามตรวจสอบหรือการประเมินผลนั้นจะเป็นหน้าที่ของภาครัฐ แต่ก็ยังคงมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าไปตรวจสอบในขั้นตอนของการดำเนินการด้วย เพราะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมที่จัดขึ้น

4) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์หรือรับผลประโยชน์ ผลพบว่าผู้สูงอายุนั้นมีส่วนร่วมในด้านนี้เป็นอย่างมาก เพราะชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากกิจกรรมต่างๆ และผู้สูงอายุยังคงมีความรับรู้ในเรื่องทำงานร่วมกันและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ซึ่งจากการลงพื้นที่ในการสังเกตการณ์การใช้ประโยชน์จากสาธารณูปการต่างๆ ที่ดำเนินการตามกิจกรรมต่างในการใช้สถานที่ก็พบว่า ผู้สูงอายุได้มีการร่วมใช้ประโยชน์กันทุกฝ่าย เช่น ถนน อาคารเอนกประสงค์ ฌาปนสถาน ซึ่งมีการแผ้วถาง ทำความสะอาด และร่วมกันดูแลรักษาอยู่เสมอ โดยพบว่าในหมู่บ้านต่างๆ ของตำบลนั้นได้มีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุนั้นได้ร่วมกันดูแลรักษาสิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ ของหมู่บ้านอยู่เสมอ โดยยึดถือคติที่ว่า "ร่วมสร้าง ร่วมใช้ ร่วมดูแล" ซึ่งการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์นั้นก็คือร่วมกันใช้ประโยชน์และร่วมกันดูแลรักษา ซึ่งผู้สูงอายุในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ต่างๆ ร่วมกัน โดยที่ทุกคนถือได้ว่าได้ช่วยกันในการดำเนินการต่างๆ ทั้งวางแผน ดำเนินการ ติดตามตรวจสอบ และใช้ประโยชน์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกันของคนในชุมชนในการช่วยกันดูแลรักษาเสมือนหนึ่งว่าเป็นของตนเอง ไม่ได้มีใครเป็นเจ้าของ แต่ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน การสร้างจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของร่วมกันนั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่จะให้ผู้สูงอายุได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ร่วมกัน เพราะสิ่งสาธารณประโยชน์ต่างๆ ถูกสร้างขึ้นจากการมีส่วนร่วม

ร่วมของทุกฝ่าย เกิดจากการประสานงานของทุกฝ่าย จึงก่อให้เกิดสิ่งสาธารณะประโยชน์อันเป็นเครื่องใช้สอยของคนในชุมชน กระบวนการในการสร้างจิตสำนึกการเป็นเจ้าของร่วมจึงนับได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการใช้ผลประโยชน์ หรือรับผลประโยชน์ ประการสำคัญ การที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ และร่วมกันดูแลรักษานั้นจะต้องสร้าง “สำนึกความเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging)” ซึ่งหมายถึง ความสำนึกในการคำนึงถึงว่าสิ่งสาธารณะประโยชน์ที่เราร่วมกันสร้างขึ้นมานั้น เป็นเสมือนเป็นของของเราด้วย การใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นก็ถือว่าเราต้องดูแลเอาใจใส่ รักษาผลประโยชน์ ไม่นิ่งดูตาย และที่สำคัญต้องคิดเสมอว่าอะไรเป็นความสูญเสียก็ต้องหลีกเลี่ยง แต่ถ้าเป็นผลประโยชน์ต้องปกป้องและดูแลรักษา โดยเฉพาะสิ่งสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ ที่เรามีส่วนร่วมมาตั้งแต่ต้น ก็จำเป็นที่จะต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นเจ้าของร่วมกัน และดูแลรักษาาร่วมกัน

รูปแบบการมีส่วนร่วมในภาคประชาชนนี้พบว่า จะอยู่ในส่วนในขั้นแรกคือ การวางแผน ส่วนขั้นต่อไปคือการดำเนินการ และการติดตามตรวจสอบ จะเป็นบทบาทหน้าที่ของทางราชการหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนจะเข้ามามีบทบาทอีกครั้งหนึ่งก็คือการร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งจะเห็นได้ว่า กระบวนการหรือขั้นตอนของการมีส่วนร่วมนั้นได้ขาดหายไปในช่วงกลางของกระบวนการ

ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุในเขตชุมชนเมืองและเขตชุมชนชนบทขององค์กรเครือข่ายนั้น ได้ผลดังต่อไปนี้

ด้านที่ 1 : ด้านมาตรฐานทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมสังคมต่างๆที่ทางองค์กรเครือข่ายจัดขึ้นในด้านนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุส่วนมากสามารถปฏิบัติตามมาตรฐานทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นกฎระเบียบของสังคม/กลุ่ม บางครั้งอาจจะมีบางท่านไม่เต็มใจ แต่จะใช้ระบบการสื่อสารในกลุ่มและการเข้าร่วมสร้างความเข้าใจของเจ้าหน้าที่ซึ่งทำให้เกิดการปฏิบัติตามได้ ในด้านนี้องค์กรเครือข่ายใช้วิธีการให้ข้อมูลเรื่องของมาตรฐานทางสังคมว่ามีเนื้อหาและวิธีการปฏิบัติอย่างไร เช่น การเคารพต่อสิทธิของผู้อื่น การให้เกียรติกัน การเชื่อฟังเสียงส่วนใหญ่ และการเชื่อมั่นในผู้ที่มิมีประสบการณ์ด้านต่างๆ เห็นประโยชน์ส่วนร่วมมากกว่าส่วนตน มีการแบ่งปันกัน ช่วยเหลือสนับสนุนผู้สูงอายุด้วยกัน เช่น สะสมเงินเดือนละ 10 บาทเพื่อใช้เป็นกองทุนในการช่วยเหลือเพื่อนผู้สูงอายุด้วยกัน

ด้านที่ 2 : ด้านทักษะทางสังคม ผลการวิจัยพบว่า องค์กรเครือข่ายได้สร้างกิจกรรมให้ผู้สูงวัยโดยตรงเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นทั้งใน

ประเด็นสาธารณสุข สันทนาการ การศึกษา วัฒนธรรมศาสนา และอื่นๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ ก็จะมีกลุ่มผู้สูงอายุที่แตกต่างกันไปมารวมกันทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อน/สถานการณ์/ สิ่งแวดล้อม/สังคมใหม่ๆ ให้แก่ผู้สูงอายุ ทำให้เกิดทักษะทางสังคมด้านต่างๆแก่ผู้สูงอายุ เป็นการเปิดโอกาสในการเรียนรู้การปรับตัวในสภาพสังคมต่างๆขึ้น จากผลการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า ผู้สูงอายุที่มาร่วมกิจกรรมทั้งหลายได้เรียนรู้การเปิดใจยอมรับ ความคิดเห็น/ความเชี่ยวชาญของผู้สูงอายุท่านอื่น โดยไม่มีอคติ ยอมรับฟังความรู้ที่ได้รับ ถ่ายทอด มีการปรับตัวเข้าหากันได้ดี ในกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุพบว่า ผู้สูงอายุมีความ ต้องการที่จะมาร่วมเรียนด้วยกัน ไม่อยากอยู่ห่างหรืออยู่เฉยๆ มีความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดเตรียมโต๊ะอาหารที่จะรับประทานร่วมกันเมื่อมาเรียน การไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดในวันพระ กิจกรรมที่ชมรมผู้สูงอายุก็ร่วมกันคิด อาทิ การจัดงานปีใหม่ การทอดผ้าป่า การทำกระทงในเทศกาลลอยกระทง เป็นต้น

ด้านที่ 3 : ด้านแนวโน้มพฤติกรรมต่อต้านสังคม ผลการวิจัยพบว่า การทำกิจกรรมต่างๆ บางครั้งเจ้าหน้าที่ก็ต้องคอยสังเกตดูแลผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในการปฏิบัติ ตามกฎระเบียบของหมู่คณะ ของโรงเรียนฯ และของสังคมที่ตนเองอยู่อาศัย ส่วนมาก ผู้สูงอายุจะยอมรับกฎของหมู่คณะมากกว่ากฎตนเอง แต่ถ้ามีผู้ไม่ปฏิบัติตามหรือแหกกฎก็ จะมีปัญหาการตักเตือนและการยอมรับ เกิดมีการทะเลาะกันในในกลุ่มของผู้สูงอายุ ซึ่งเจ้าหน้าที่ จำเป็นต้องแก้ไขเรื่องเหล่านี้เพราะจะมีผลต่อความสามัคคี และการถอนตัวออก จากกลุ่ม ดังนั้นความยืดหยุ่นจึงมีความสำคัญแต่ขอบเขตอยู่ที่ใดที่ทั้งกลุ่มจะยอมรับไม่ให้เกิดความรู้สึกถึงการมีอภิสิทธิ์ชน หรือผู้มีอิทธิพล

ด้านที่ 4 : ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า เจ้าหน้าที่ องค์กรเครือข่ายจะพบผู้สูงอายุใน 2 ลักษณะคือ กลุ่มที่โดดเดี่ยวต้องการสังคม คือ บางคน อยู่ลำพัง บางคนอยู่กับครอบครัวแต่ไม่มีการทำกิจกรรมในครอบครัว เนื่องจากคนใน ครอบครัวจะออกไปทำงาน ไปเรียนหนังสือในตอนเช้าและกลับมาในตอนเย็น หรือไป ทำงานต่างถิ่น ดังนั้นการพบปะกันจะไม่มีเวลาในการทำกิจกรรม ดังนั้นกิจกรรมที่องค์กร เครือข่ายเหล่านี้จัดต้องสอดคล้องกับสภาพของผู้สูงอายุ ที่บางคนต้องรีบกลับไปดูแลหลาน กลับจากโรงเรียนแทนพ่อแม่ ด้วยเหตุนี้สภาพครอบครัวจะเป็นตัวบ่งค้ำกำหนดถึง กิจกรรมต่างๆที่องค์กรเครือข่ายในแต่ละพื้นที่ต้องศึกษาเรียนรู้และคำนึงถึงอย่างมาก

ด้านที่ 5 : ด้านความสัมพันธ์ในสถาบันการศึกษา / ชมรม / กลุ่มสังคม ผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุจะมีความพึงพอใจและภูมิใจกับการได้เป็นสมาชิกขององค์กร/

กลุ่ม/ชมรม/โรงเรียนผู้สูงอายุที่ตนเองอยู่ แต่การที่มีความรู้สึกที่ตามมาคือ การเป็นเจ้าของ ดังนั้นการแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของจึงสำคัญอย่างยิ่งต่อสถาบันองค์กรอย่างมากที่จะต้องรักษาความผูกพันนั้นให้คงอยู่ต่อไป เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีสัมพันธภาพที่ดีก็จะมีความต้องการที่จะมาโรงเรียน มาแลกเปลี่ยนความรู้ และเตรียมอาหารกลางวัน เพื่อที่จะมารับประทานและแบ่งปันอาหารกัน ทำให้ผู้สูงอายุสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อน อาจารย์ที่สอน หรือเจ้าหน้าที่ที่ดูแลได้ดี เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตทางสังคมของผู้สูงอายุให้เพิ่มขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขสงบ

ด้านที่ 6 : ด้านความสัมพันธ์ในชุมชนที่อยู่อาศัย จากผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญพบว่า สภาพชุมชนที่ผู้สูงอายุอยู่อาศัยมีความสำคัญอย่างมาก เป็นตัวชี้วัดถึงความสัมพันธ์ของผู้สูงอายุที่จะมีต่อชุมชนที่อยู่อาศัย บางชุมชนที่ไม่มีกิจกรรมสัมพันธ์กัน ไม่รู้จักบุคคลในชุมชน ความเห็นแต่ผลประโยชน์ของตนเองจะเกิดขึ้น ไม่มีความร่วมมือ ความขัดแย้งสูง ผู้สูงอายุเหล่านี้ก็จะหนีมาสู่อุปกรณ์ที่ทางองค์กรเครือข่ายจัดขึ้นแทน โดยเฉพาะเมื่อชุมชนที่อยู่ไม่ปลอดภัยเช่น ยาเสพติด การลักขโมย การหาความสุขของผู้สูงอายุก็ต้องมาพึ่งจากองค์กรเครือข่ายแทน ซึ่งก็เป็นหน้าที่ที่องค์กรเครือข่ายต้องให้ความช่วยเหลือด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้มีข้อเสนอแนะในการดำเนินการเพื่อให้มีประสิทธิภาพดังนี้

- 1) ควรมีการพัฒนาบุคลากร / ข้าราชการที่เกี่ยวข้องให้มีจิตสาธารณะก่อน เช่น ทำอย่างไรให้บุคลากรเข้าใจและเข้าใจผู้สูงอายุได้
- 2) มีเงินอุดหนุนให้มีบุคลากร “นักบริบาล” ในท้องถิ่น เพื่อที่จะช่วยดูแลสุขภาวะของผู้สูงอายุได้ทั่วถึง
- 3) ปรับเปลี่ยนกฎหมาย เช่น การตีไก่ไม่เป็นการพนัน เป็นต้น เพราะผู้สูงอายุบางท่านชอบกิจกรรมการตีไก่ ดังนั้นเมื่อผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมที่ตนเองชอบก็มีความสุขแต่ในทางกลับกัน การตีไก่ถือว่าเป็นผิดกฎหมาย ดังนั้นจึงอยากให้มีการเปลี่ยนกฎหมาย
- 4) ผู้สูงอายุบางท่านยังมีศักยภาพในการทำงาน อยากให้มีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุช่วยทำงานในส่วนที่สามารถทำได้ และผู้สูงอายุก็จะมีรายได้เช่นกัน (เทศบาลสามารถรับผู้สูงอายุเข้ามาช่วยงานได้)
- 5) ต้องการช่วยด้านรายได้เสริมให้แก่ผู้สูงอายุ ให้มีการฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง ทุกวันนี้โครงการจบการฝึกก็จบ

6) มีการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนหรือในตำบล อยากให้มีการถ่ายทอดสู่รุ่นหลัง ในด้านศาสนาพบว่า มีส่วนสำคัญอย่างมากกับผู้สูงอายุ ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมและเน้นด้านศาสนา ดังนี้

- 1) มีการจัดกิจกรรมที่วัด ผู้สูงอายุมีการใกล้ชิดวัด มีการไปทำบุญที่วัดในวันพระ และให้ความสำคัญกับวัดมากขึ้น วัดมีกิจกรรมใด ผู้สูงอายุจะต้องไปร่วม หรือร่วมตัวกันที่นั่น
- 2) ทุกครั้งที่มีการเรียนที่โรงเรียนผู้สูงอายุ ควรจะต้องมีการสวดมนต์ ไหว้พระก่อนทุกครั้ง
- 3) ใช้หลัก “บวร” ในการดำเนินการกิจกรรมผู้สูงอายุในชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างการปรับตัวทางสังคมของผู้สูงอายุโดยองค์กรเครือข่าย (กิจกรรมที่ 1)” ได้รับทุนอุดหนุนจากการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรมจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2565 -อว.0221/ว 203 ภายใต้โครงการวิจัยเรื่อง “โครงการบูรณาการศาสตร์และศิลป์: นวัตกรรมศิลปะการละครพุทธเกษตรเพื่อเสริมสร้างการปรับตัวทางสังคมผู้สูงอายุ” ในโครงการแผนงานพิพิธภัณฑสถานศิลปกรรมแห่งชาติ ตามโครงการขับเคลื่อนการวิจัยและพัฒนาบุคลากรการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศิลปกรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ของแผนงานย่อยการวิจัยสุนทรียะศิลปะการสร้างสรรค์องค์ความรู้สู่ชุมชน

งานวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีโดยได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากผู้มีอุปการคุณในการให้ข้อมูล ให้คำปรึกษาแนะนำและชี้แนะในการให้แนวทางให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี ที่มีวิจัยขอขอบคุณนายกเทศมนตรี เจ้าหน้าที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้สูงอายุของชุมชนเทศบาลเมืองบางคูรัด อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี และนายกเทศมนตรี เจ้าหน้าที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้สูงอายุของชุมชนเทศบาลตำบลหนองหญ้า อำเภอเวียงแดง จังหวัดสระบุรี ที่ให้การสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้ให้เกิดขึ้นได้และที่สำคัญและขาดมิได้อย่างยิ่ง

ที่มีวิจัยขอขอบคุณผู้สูงอายุทุกท่านที่มีได้กล่าวนามที่ให้โอกาสในการให้ข้อมูลที่สำคัญยิ่งกับโครงการวิจัยนี้ รวมทั้งที่มีวิจัยขอขอบคุณผู้ที่เกี่ยวข้องงานวิจัยนี้ที่อาจจะมีได้ระบุนามในเล่มนี้ เพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยและคณะหวังเป็นอย่างยิ่งว่า

การศึกษาวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชน องค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ และผู้ที่เกี่ยวข้องและสนใจต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กัณติภณ คุสมิทธิ. (2558). บทความเรื่อง เตรียมแผนขยายโอกาสอาชีพผู้สูงอายุ
กระทรวงแรงงาน.(ออนไลน์). แหล่งที่มา: mol.go.th 11 ธันวาคม 2558.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2551). สังคมผู้สูงอายุ. นิตยสารการศึกษาอัปเดต. ปีที่ 2
ฉบับที่ 092 ประจำวันที่ 31 กรกฎาคม – สิงหาคม

กลุ่มสถิติแรงงาน. (2555). การทำงานของผู้สูงอายุในประเทศไทยพ.ศ. 2554. สำนักสถิติ
เศรษฐกิจและสังคม: สำนักงาน
สถิติแห่งชาติ

ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, (2558). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ 3, คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ :

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บุญทิพย์ สิริธรรังศรี, มาลี สุระเชษฐ์, ชนาภา จันทรวงษา. (2553). คู่มือฝึกอบรมโครงการ
การให้ความรู้และกำลังใจแก่ผู้สูงอายุที่อยู่ตามลำพัง. ความร่วมมือระหว่าง
สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์สาขาวิชานิติศาสตร์และศูนย์วิทย์พัฒนา.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ปัทมา ว่าพัฒน์วงศ์ และ ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2558). มหาวิทยาลัยมหิดล. (ออนไลน์).
แหล่งที่มา:www.ipsr.mahidol.

ac.th/IPSR/AnnualConference/ConferenceII/Article/Download/Article02.pdf 9
ธันวาคม 2558

พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิ์พงษ์, (2547). การจัดระเบียบทางสังคม: ความคิดพื้นฐานทางสังคมวิทยา
, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2558). บทความเรื่อง สังคมผู้สูงอายุ นัยต่อการพัฒนา
เศรษฐกิจ.แหล่งที่มา:

<http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom12/05-01.html>

ศุภันษา ร่มประเสริฐ (2553). วัยสูงอายุกับความพร้อมในการรับมือของรัฐบาลไทย.

วารสารเศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ 5 (10) : 16 –25

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
- สำนักสถิติพยากรณ์. (2552). สสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุและการตระหนักเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุ พ.ศ. 2552. สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน), (2552). แนวทางการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมและการจัดประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการที่ยื่นขอคาร์บอน เป็นโครงการกลไกการพัฒนาที่สะอาด, (กรุงเทพมหานคร : วี พลัส กรุ๊ป (ไทยแลนด์) จำกัด
- Bjork, G. J. (1999). *The Way It Worked and Why It Won't: Structural Change and the Slowdown of U.S. Economic Growth*, Westport, CT; London: Praeger, 2 and 67.
- Clark, R. L. & Ogawa, N. (1996). Human resource policies and older workers in Japan. *The Gerontologist*. 36(5), 627-636.
- Jones, D. S., "Social Comparison and body image Attractiveness comparisons to models and peers among adolescent Mexican-American women", *Sex Roles*, 45 (9-10), (2001): 645- 664.
- Kongtong, Y. & Romprasert, S. (2015). Policy response on sustained Thailand's aging population grows. *Proceedings of the International Conference on Global Business, Economics, Finance and Social Sciences (GB15_Thai Conference)* Bangkok, Thailand, 20-22 February 2015 Paper ID: T527.
- Moss, K. R. & Dretler, T. D. (2000). Global strategy and its impact on local operations: lessons from Gillette Singapore in Mendenhall, M. & Oddou, G. (eds.), *Readings and Cases in International Human Resource Management*, 3rd edition, South-Western College Publishing, USA, 4-17.
- Patrickson, M. (2001). Introduction to Diversity in Patrickson, M. & Obrien, P. (eds.), *Managing Diversity: An Asian and Pacific Perspective*, Wiley, Brisbane, forthcoming.
- Patrickson, M. (2001). *The Aging Workforce: Implications for Human Resource Management* in Weisner, R. & Millett, B. (eds.), *Human Resource*

Management: Challenges and Future Directions, Wiley, Brisbane, Australia, forthcoming.

United Nations. (1992). Economic Studies No. 3, New York, ECE, p. 17.

Walsh, J. (2011). Demographic change and sustainable economic development: employment perceptions of older workers in Thailand. *Journal of Economics and Organization of Future Enterprise*, Quarterly Journal.

Whitman, MvN. M. (1999). *New World, New Rules: The Changing Role of the American Corporation*, Harvard Business School Press, Mass.